

MAKTAB DIREKTORLARI UCHUN PEDAGOGIK MAQOMNING NORMATIV-HUQUQIY ASOSLARI: MEHNAT KAFOLATLARI VA BOSHQARUV KOMPETENTLIGI

Rejapova Dilafruz Akramovna

*A.Avloniy nomidagi Pedagogik mahorat milliy instituti,
“Ta’lim menejmenti” kafedrası dotsenti v.b.*

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan ta’lim islohotlari kontekstida maktab direktorlarining pedagogik maqomi va uning normativ-huquqiy asoslari tizimli tahlil qilinadi. Tadqiqotda maktab direktorlarining pedagogik maqomga ega subyekt sifatida tan olinishi, ularning mehnat huquqlari hamda boshqaruv kompetentligini shakllantiruvchi normativ-huquqiy mexanizmlar kompleks ravishda o‘rganildi.

Tahlil beshta asosiy normativ-huquqiy hujjatga: O‘zbekiston Respublikasining “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi O‘RQ-901-sonli Qonuniga (2024-yil 1-fevral), O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 26-iyundagi “Pedagog xodimlar uchun yillik uzaytirilgan ta’til davomiyligi me’yorlarini belgilash chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi 263-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 25-dekabrda “Davlat umumiy o‘rta ta’lim muassasalari direktori lavozimiga nomzodlarni menejerlik o‘quv kurslarida o‘qitish va ularga menejerlik sertifikatini berish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida” gi 681-son Qarori, O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi, Moliya vazirligi va Sog‘liqni saqlash vazirligining 2020-yil 30-iyundagi “Umumta’lim muassasalarida sinflarni komplektlash hamda tarifikatsiya ro‘yxatlarini shakllantirish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida”gi 3271-son qarori hamda 2026-yil 9-iyundagi “Pedagogik faoliyat bilan bog‘liq lavozimlar ro‘yxatini tasdiqlash haqida”gi 3849-ro‘yxatiga asoslanadi.

Kalit so‘zlar: pedagogik maqom, maktab direktori, mehnat kafolatlari, normativ-huquqiy tahlil, boshqaruv kompetentligi, huquqiy savodxonlik, Mehnat kodeksi, ta’lim qonunchiligi

Аннотация. В данной статье проводится системный анализ педагогического статуса директоров школ и его нормативно-правовых основ в контексте образовательных реформ, осуществляемых в Республике Узбекистан. В исследовании комплексно рассматриваются вопросы признания директоров школ субъектами, обладающими педагогическим

статусом, их трудовые права, а также нормативно-правовые механизмы, формирующие их управленческую компетентность.

Анализ основывается на пяти ключевых нормативно-правовых документах: Законе Республики Узбекистан «О статусе педагога» № ОРҚ-901 (от 1 февраля 2024 года); постановлении Кабинета Министров Республики Узбекистан от 26 июня 2023 года № 263 «О мерах по установлению норм продолжительности ежегодного удлинённого отпуска для педагогических работников»; постановлении Кабинета Министров Республики Узбекистан от 25 декабря 2023 года № 681 «Об утверждении положения о порядке обучения кандидатов на должность директора государственных общеобразовательных учреждений на курсах управленческой подготовки и выдачи им управленческого сертификата»; совместном постановлении Министерства народного образования, Министерства финансов и Министерства здравоохранения Республики Узбекистан от 30 июня 2020 года № 3271 «Об утверждении положения о порядке комплектования классов и формирования тарификационных списков в общеобразовательных учреждениях»; а также реестре от 9 июня 2026 года № 3849 «Об утверждении перечня должностей, связанных с педагогической деятельностью».

Ключевые слова: педагогический статус, директор школы, трудовые гарантии, нормативно-правовой анализ, управленческая компетентность, правовая грамотность, Трудовой кодекс, законодательство об образовании.

Abstract. This article presents a systematic analysis of the pedagogical status of school principals and its normative-legal foundations in the context of educational reforms being implemented in the Republic of Uzbekistan. The study comprehensively examines the recognition of school principals as subjects holding pedagogical status, the labour rights afforded to them, and the complex of normative-legal mechanisms that shape their managerial competence.

The analysis is grounded in five core normative-legal documents: the Law of the Republic of Uzbekistan "On the Status of a Pedagogue" No. ORQ-901 (dated 1 February 2024); Resolution No. 263 of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated 26 June 2023 "On Measures to Establish Standards for the Duration of Extended Annual Leave for Pedagogical Employees"; Resolution No. 681 of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated 25 December 2023 "On Approving the Regulation on the Procedure for Training Candidates for the Position of Director of State General Secondary Educational Institutions in Managerial Training Courses and Awarding Them a Management Certificate"; Joint Resolution No. 3271 of the Ministry of Public Education, the Ministry of Finance, and the Ministry of Health of the Republic of Uzbekistan dated 30 June 2020 "On Approving the Regulation on the Procedure for Forming Class Lists and Tarification Registers in General Educational Institutions"; and Registration No. 3849 dated 9 June 2026 "On Approving the List of Positions Related to Pedagogical Activity."

Keywords: pedagogical status, school principal, labour guarantees, normative-legal analysis, managerial competence, legal literacy, Labour Code, education legislation.

KIRISH. O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimida maktab direktorlarini professional kadrlar sifatida shakllantirish, ularning huquqiy maqomini mustahkamlash hamda mehnat kafolatlarini huquqiy jihatdan ta’minlash masalasi so‘nggi yillarda davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Bu masalaning dolzarbligi nafaqat amaliy, balki ilmiy-nazariy jihatdan ham muhimdir: jahon ta’lim tizimlarida maktab direktorlarining ikki o‘lchamli roli - boshqaruvchi va pedagog sifatidagi maqomi alohida tadqiqot predmetiga aylangan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmonida “Direktor va o‘qituvchilar bilishi va bajarishi kerak bo‘lgan aniq belgilangan milliy standartlarning mavjud emasligi, ularning salohiyati o‘rishiga hamda amaldagi muassasalar rahbarlarini tanlash va tayinlash tartibining samarasizligiga olib kelmoqda” deb qayd etilgan¹¹. Ush tanqidiy baholash keyingi huquqiy islohotlar uchun metodologik asos bo‘lib xizmat qildi.

So‘nggi yillarda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar tizimi - O‘RQ-901-sonli Qonun (2024), VMQ 263-son (2023), VMQ-681 (2023), 3271-son qaror (2020), 3849-ro‘yxat (2026) ushbu muammolarni ketma-ket bartaraf etib bormoqda. Biroq normativ bazaning boyishi o‘z-o‘zicha yetarli emas: amaliyot shuni ko‘rsatmoqdaki, maktab direktorlari ushbu normalardan to‘liq xabardor emas va ularni boshqaruv faoliyatida samarali qo‘llay olmaydi.

Muallifning 678 respondentni qamrab olgan empirik tadqiqoti (O‘zbekistonning 14 viloyati bo‘yicha) shuni ko‘rsatdiki, direktorlarning 73,2 foizi mavjud mehnat kafolatlaridan to‘liq xabardor emas; 42,5 foizi qonuniy normalarni faqat hujjatbozlik bilan bog‘laydi; 58,3 foizi dars berish huquqi va tarifikatsiya tartibini noto‘g‘ri tushunadi.

O‘zbekiston Respublikasining “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi Qonuni huquqiy islohotning asosiy hujjati bo‘ldi. Qonunning 3-moddasi pedagogni *“Ta’lim tashkilotida qonunchilik hujjatlariga muvofiq tuzilgan mehnat shartnomasi asosida ta’lim va tarbiya sohasida kasbiy faoliyatni amalga oshiruvchi hamda tegishli ma’lumotga, kasbiy tayyorgarlikka va ma’naviy-axloqiy fazilatlariga ega bo‘lgan jismoniy shaxs”* sifatida belgilaydi¹². Qonunning shu moddasida belgilanishicha, *“Pedagogik faoliyat bilan bog‘liq lavozimlar ro‘yxati tegishincha O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi hamda Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan belgilanadi”*¹³. Bu norma to‘g‘ridan-to‘g‘ri 3849-ro‘yxat¹⁴ ning huquqiy asosini tashkil etadi.

¹¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” gi PF-5712-son Farmoni

¹² O‘zbekiston Respublikasining “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-901. 2024-yil 1-fevral.

¹³ O‘zbekiston Respublikasining “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-901. 2024-yil 1-fevral.

¹⁴ “Pedagogik faoliyat bilan bog‘liq lavozimlar ro‘yxatini tasdiqlash haqida”gi O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2026-yil 9-iyundagi 37-mh-son va Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2026-yil 5-iyundagi 37-q-q-son qarori. 2026-yil. 9-iyun 3849-ro‘yxat.

O‘zbekiston Respublikasining “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi Qonuniga muvofiq 2026-yil 5-iyunda O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi hamda Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan qo‘shma qaror (37-mh-son va 37-q-q-son) qabul qilinib, 2026-yil 9-iyunda Adliya vazirligida 3849-raqam bilan ro‘yxatdan o‘tkazildi. Ushbu hujjat 465 ta pedagogik lavozimni 9 ta bobda tasnifladi. Shundan 9-bobdagi 30 ta lavozim – ta’lim sohasi tarkibiy bo‘linmalari, jumladan maktab direktori va o‘rinbosarlarini ham pedagogik faoliyat bilan bog‘liq lavozimlar sifatida rasmiy mustahkamlandi.

Ammo amaliyotda maktab direktori huquqiy jihatdan ikki o‘lchovli mavqega ega: u bir tomondan boshqaruv xodimi, ikkinchi tomondan esa faol pedagogik faoliyat yurituvchi mutaxassis. Ushbu ikkilamchilik uzoq yillar davomida quyidagi to‘rt asosiy muammoni keltirib chiqargan:

birinchisi - maktab direktorlarining mehnat shartnomasida pedagogik yoki boshqaruv xodimi sifatida rasmiylashtirilishi masalasidagi huquqiy noaniqlik;

ikkinchisi, 56 kunlik uzaytirilgan ta’til kafolatining qo‘llanilishi bo‘yicha ixtiloflar;

uchinchisi, direktor va o‘rinbosarlarining dars berish huquqi va tarifikatsiya tartibining amaliyotda aniq qo‘llanilmasligi;

to‘rtinchisi, menejerlik malakasi bilan pedagogik maqom o‘rtasidagi institutlashgan bog‘liqlikning yetarlicha mustahkamlanmaganligi.

Ushbu maqolaning maqsadi - mazkur hujjatlar tizimini normativ-huquqiy tahlil qilish, ularning o‘zaro mantiqiy bog‘liqligini ko‘rsatish, maktab direktorlari uchun yuzaga keladigan mehnat va moddiy imtiyozlarni, shuningdek muallifning ilmiy tadqiqot Ishida taklif etilgan uch pog‘onali kompetentlik modeli orqali direktorlarda qonunchilik normalarini boshqaruv faoliyatiga qo‘llash kompetentligini rivojlantirish masalalarini tizimli ko‘rib chiqishdan iborat.

ASOSIY QISM

Adabiyotlar va ilmiy asoslar tahlili

Maktab direktorlarining huquqiy maqomi va kasbiy rivojlanishi masalasi xorijiy ilm-fanda keng o‘rganilgan. OECD TALIS 2018 tadqiqoti maktab direktorlarining o‘qituvchilar bilan hamkorlik sifati bevosita ularning “pedagogik etakchi” (*instructional leader*) sifatida tan olinishi bilan bog‘liqligini ta’kidlaydi.¹⁵

Ushbu tadqiqot ma’lumotlariga ko‘ra, o‘qituvchilar o‘z direktorlarini pedagogik kompetentlik egasi sifatida qabul qilgan hollarda kasbiy rivojlanish faolligini 34 foizga oshirgan.

Pont, Nusche va Moorman (2008)¹⁶ tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, Singapur va Finlyandiya ta’lim tizimlarida direktorlar “etakchi o‘qituvchi” maqomini saqlab qolishlari boshqaruv sifatini sezilarli oshiradi. Janubiy Koreya tajribasida esa maktab direktorlarining

¹⁵ OECD (2019). TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en>

¹⁶ Pont, B., Nusche, D., & Moorman, H. (2008). Improving School Leadership, Volume 1: Policy and Practice. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264044715-en>

muntazam ravishda dars berishi ularning pedagogik kompetentligini yangilash va o‘qituvchilar bilan professional hamjihatlik muhitini shakllantirishning muhim omili sifatida baholanadi. Darling-Hammond va boshqalar¹⁷ samarali kasbiy taraqqiyot o‘qituvchilarning amaliy faoliyatiga bevosita yo‘naltirilgan va hamkorlikka asoslangan bo‘lganda o‘qituvchilar natijalariga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishini aniqlagan.

Ushbu xorijiy tadqiqot natijalari O‘zbekiston Respublikasi normativ-huquqiy bazasidagi tegishli qoidalar – xususan 3271-son Qaqorning 15-bandida belgilangan “*direktor va o‘rinbosarlarning haftada 10 soatgacha dars berish huquqi*”¹⁸ normasi bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri hamohangdir. Demak, O‘zbekistondagi huquqiy islohotlar xalqaro pedagogika fani tomonidan tasdiqlangan ilmiy asosga ega.

O‘zbekiston ilmiy adabiyotlarida ushbu mavzu nisbatan kam o‘rganilgan. Mavjud tadqiqotlarning ko‘pchiligi ta‘lim boshqaruvini umumiy tarzda yoritishga qaratilgan bo‘lib, maktab direktorining pedagogik maqomini huquqiy tahlil qilishga ixtisoslashgan ishlar sanoqlidir. Shu nuqtai nazardan ushbu maqola mavjud ilmiy bo‘shliqni to‘ldirishga xizmat qiladi.

Metodologiya

Maqolada quyidagi metodlar qo‘llangan:

normativ-huquqiy tahlil – pedagoglarning mehnat faoliyatini tartibga soluvchi O‘RQ-901, O‘RQ-798, VMQ-263, VMQ-681, 3271-son qaror hamda 3849-ro‘yxat hujjatlarini ketma-ket va qiyosiy o‘rganish;

tizimli tahlil – mazkur normativ-huquqiy hujjatlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqliklarni hamda ularning boshqaruv amaliyotiga ta‘sirini aniqlash;

xalqaro qiyosiy tahlil - OECD TALIS tadqiqotlari hamda Singapur, Finlyandiya va Janubiy Koreya tajribalarini o‘rganish va taqqoslash;

empirik tahlil - O‘zbekistonning 14 viloyatida 678 respondent ishtirokida o‘tkazilgan so‘rov natijalarini qayta ishlash va interpretatsiya qilish;

kauzal tahlil - normativ-huquqiy bazadagi bo‘shliqlarni hamda ushbu bo‘shliqlarning boshqaruv amaliyoti samaradorligiga ta‘sirini sabab-oqibat nuqtai nazaridan tahlil qilish.

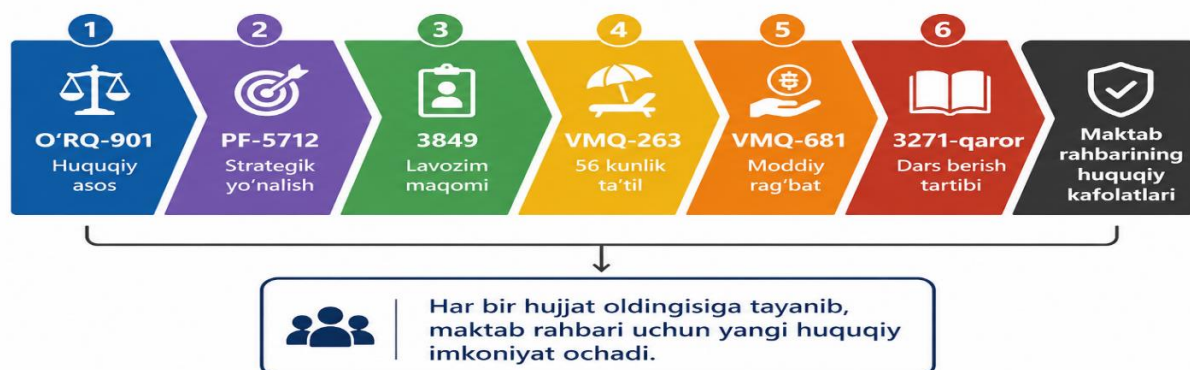
Asosiy natijalar va muhokama

Normativ-huquqiy zanjir: oltita hujjatning o‘zaro bog‘liqligi

Maktab direktorining pedagogik maqomini belgilovchi hujjatlar tizimi quyidagi mantiqiy zanjirni tashkil etadi:

¹⁷ Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). Effective Teacher Professional Development. Learning Policy Institute, Palo Alto, CA. <https://learningpolicyinstitute.org/product/teacher-prof-dev>

¹⁸ O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi vazirligi, O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligining 2020-yil 30-iyundagi “Umumta‘lim muassasalarida sinflarni komplektlash hamda tarifikatsiya ro‘yxatlarini shakllantirish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida” gi 3271-son qarori.

Muhim jihat shundaki, ushbu hujjatlar turli yillarda va turli idoralar tomonidan qabul qilingan bo‘lsa-da, ular birgalikda yaxlit normativ tizimni tashkil etadi. Masalan, 2020-yilda 3271-son qaror qabul qilingan vaqtda maktab direktorining “pedagogik maqom” tushunchasi qonuniylashtirilmagan edi. Biroq 3271-son qarorning 15-bandida allaqachon rahbar xodimlarning dars berish huquqi nazarda tutilgan edi – ya’ni amaliyot huquqiy rasmiylashtiruvdan oldinga o‘tib ketgan edi. 3849-ro‘yxat ana shu huquqiy bo‘shliqni to‘ldirdi.

Normativ-huquqiy asos: O‘RQ-901 Qonun ↔ 3849-ro‘yxat bog‘liqligi

“Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi O‘RQ-901 Qonunning 3-moddasida pedagogik faoliyat bilan bog‘liq lavozimlar ro‘yxatini Vazirliklar belgilashi nazarda tutilgan. Bu holat “Pedagogik faoliyat bilan bog‘liq lavozimlar ro‘yxatini tasdiqlash haqida”gi 3849-ro‘yxatning bevosita qonuniy asosini tashkil etadi.

Qonunning 14-moddasida esa pedagoglar uchun ijtimoiy kafolatlar aniq belgilangan: **“Davlat ta’lim tashkilotlarining pedagoglariga davomiyligi ko‘pi bilan ellik olti kalendar kundan iborat bo‘lgan haq to‘lanadigan har yilgi asosiy uzaytirilgan mehnat ta’tili kafolatlanadi”**¹⁹. Demak, 3849-ro‘yxatda o‘z lavozimi ko‘rsatilgan har bir rahbar avtomatik ravishda ushbu ta’til kafolatidan foydalanish huquqiga ega bo‘ladi.

Qonunning 12-moddasida pedagogning mehnatiga haq to‘lash **“Pedagogning oylik ish haqi ma’lumoti, malaka toifasi (lavozimi) bo‘yicha bazaviy tarif stavkasi, ilmiy darajasi, ilmiy unvoni, davlat mukofotlari hamda qonunchilik hujjatlarida belgilangan ustamalar inobatga olingan holda hisoblanadi”**²⁰ deb belgilangan. Mazkur norma maktab direktorining rahbarlik lavozimidagi ish haqidan tashqari, amalga oshirgan pedagogik yuklamasi uchun alohida haq to‘lanishining huquqiy asosini belgilaydi.

¹⁹ O‘zbekiston Respublikasining “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-901. 2024-yil 1-fevral.

²⁰ O‘zbekiston Respublikasining “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-901. 2024-yil 1-fevral.

Qonunning 13-moddasiga ko‘ra pedagoglarni rag‘batlantirish “O‘zbekiston Respublikasi xalq o‘qituvchisi”, “O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatgan xalq ta’limi xodimi” faxriy unvonlar hamda boshqa davlat mukoforlari²¹ bilan taqdirlanishni o‘z ichiga oladi. 3849-ro‘yxat asosida pedagogik maqomga ega maktab direktori ushbu mukofotlarga nomzod bo‘lish huquqini qo‘lga kiritadi.

3849-ro‘yxatning 9-bobida (436-raqam) dagi lavozimlar pedagogik faoliyat bilan bog‘liq lavozimlar sifatida rasmiy mustahkamlangan: umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlari direktori va o‘rinbosarlari (xo‘jalik ishlari bundan mustasno).²² Ro‘yxatning izohida alohida belgilanishicha, “boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda pedagoglar uchun belgilangan ustama va boshqa turdagi moddiy rag‘batlantirishlarni qo‘llash uchun mazkur ro‘yxat tatbiq etilmaydi” – ya’ni ro‘yxatning asosiy vazifasi mehnat va ijtimoiy kafolatlar (ta’til, maqom, unvon) ni ta’minlashdan iborat ekanligini aniq ko‘rsatilgan.

Mehnat kodeksi ↔ O‘RQ-901 ↔ VMQ-263 bog‘liqligi: 56 kunlik yillik uzaytirilgan ta’tilining uch qatlamli asosi:

56 kunlik yillik uzaytirilgan mehnat ta’tilining huquqiy asosi uch qatlamdan iborat:

Birinchi qatlam: Mehnat kodeksining 501-moddasida yillik uzaytirilgan mehnat ta’tilining davomiyligini belgilash vakolatini O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga beradi, bu qaror Ijtimoiy-mehnat masalalari bo‘yicha respublika uch tomonlama komissiyasi bilan kelishilgan holda qabul qilinadi.²³ Bu norma barcha keying tartibga soluvchi hujjatlar uchun normativ-huquqiy asis bo‘lib xizmat qiladi.

Ikkinchi qatlam: “Pedagogning maqomi tog‘risida”gi O‘RQ-901 Qonunning 14-moddasida “davomiyligi ko‘pi bilan ellik olti kalendar kundan iborat bo‘lgan haq to‘lanadigan har yilgi asosiy uzaytirilgan mehnat ta’tili”²⁴ pedagoglarni ijtimoiy himoya qilish kafolati sifatida mustahkamlangan. Bu moddiy ijtimoiy kafolatni qonun darajasiga ko‘taruvchi eng muhim norma.

Uchinchi qatlam: VMQ-263-son Qarorida pedagog xodimlar uchun yillik uzaytirilgan mehnat ta’tili davomiyligi me’yorlari aniq jadval ko‘rinishida belgilangan bo‘lib, ushbu tartibda maktab direktorlari uchun ham tegishli me’yorlar nazarda tutilgan.²⁵ VMQ-263 qarorining izohiga ko‘ra, “ushbu me’yorlarda keltirilgan xodimlarga yillik uzaytirilgan mehnat ta’tili uchun

²¹ O‘zbekiston Respublikasining “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-901. 2024-yil 1-fevral.

²² “Pedagogik faoliyat bilan bog‘liq lavozimlar ro‘yxatini tasdiqlash haqida”gi O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2026-yil 9-iyundagi 37-mh-son va Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2026-yil 5-iyundagi 37-q-q-son qarori. 2026-yil. 9-iyun 3849-ro‘yxat

²³ O‘zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi. O‘RQ-798. 2022-yil 28-oktabr.

²⁴ O‘zbekiston Respublikasining “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-901. 2024-yil 1-fevral.

²⁵ O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 26-iyundagi “Pedagog xodimlar uchun yillik uzaytirilgan ta’til davomiyligi me’yorlarini belgilash chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi 263-son qarori.

haq to‘lashda yakshanba va bayram kunlari inobatga olinmaydi”²⁶ - bu norma ta‘til muddatini hisoblashda amaliy qo‘shimcha ahamiyat kasb etadi.

Ushbu uch qatlamli normativ asosning amaliy ahamiyati shundaki, maktab direktori nafaqat umumiy qoidaga, balki o‘z lavozimiga mos keladigan maxsus qarorga (VMQ-263) va pedagogik maqomini tasdiqlagan ro‘yxatga (3849-ro‘yxat) tayanib ta‘til huquqini talab qila oladi. Bu esa mehnat munosabatlari bilan bog‘liq bahsli vaziyatlarda direktorning huquqiy pozitsiyasini sezilarli darajada mustahkamlaydi.

VMQ-3271-son qaror: maktab direktorining dars berish huquqi:

2020-yil 30-iyundagi “Umumta’lim muassasalarida sinflarni komplektlash hamda tarifikatsiya ro‘yxatlarini shakllantirish tartibi to‘g‘risidagi Nizom” maktab direktorlarining pedagogik faoliyatini tartibga solishda muhim amaliy rol o‘ynaydi. Nizomning 15-bandida dars soatlarini taqsimlash ustuvor ketma-ketligi belgilangan bo‘lib, ro‘yxatning eng oxirida

“oliy ma’lumotli o‘qituvchilar bilan ta’minlanguniga qadar umumta’lim muassasasining tegishli mutaxassisligi bo‘yicha rahbar xodimlari”²⁷ ko‘rsatilgan. Bu norma maktab direktori va o‘rinbosarlarining zarur hollarda dars berish huquqini to‘g‘ridan-to‘g‘ri belgilaydi.

Nizomning tarifikatsiyaga oid qismida esa ayniqsa muhim norma mavjud: ***“umumta’lim muassasasining rahbar xodimi (direktor va uning o‘rinbosarlari) tomonidan asosiy lavozimning bir haftada 10 soatgacha hajmda o‘qituvchi lavozimi bilan qo‘shib olib borilganligi (o‘quv yuklamasi yuritilishiga) hamda ular tomonidan bajarilgan dars soatlariga soatbay haq to‘langanligi”***.²⁸ Bu norma boshqaruv va pedagogik faoliyatning qonuniy birlashtirilishini, ya’ni rahbarning o‘qituvchi maqomini bir vaqtda egallab turishi mumkinligini ta’minlaydi.

3271-son Qarorning 3849-ro‘yxat bilan kombinatsiyasi quyidagi amaliy natijani beradi: maktab direktori nafaqat pedagogik maqom egasi (3849-ro‘yxat), balki belgilangan me’yor doirasida (haftada 10 soatgacha) dars berish va buning uchun soatbay haq olish huquqiga ham ega (3271-son qaror). Bu holat maktab direktorining tarifikatsiya ro‘yxatiga ham o‘qituvchi sifatida kiritilib, pedagogik faoliyatning rasmiy hujjatlashtirilishini ta’minlaydi.

VMQ-681: menejerlik sertifikati va moddiy rag‘batlantirishning ikki tomonlama tizimi:

²⁶ O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 26-iyundagi “Pedagog xodimlar uchun yillik uzaytirilgan ta‘til davomiyligi me’yorlarini belgilash chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi 263-son qarori.

²⁷ O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi, O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligining 2020-yil 30-iyundagi “Umumta’lim muassasalarida sinflarni komplektlash hamda tarifikatsiya ro‘yxatlarini shakllantirish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida” gi 3271-son qarori.

²⁸ O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi, O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligining 2020-yil 30-iyundagi “Umumta’lim muassasalarida sinflarni komplektlash hamda tarifikatsiya ro‘yxatlarini shakllantirish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida” gi 3271-son qarori.

Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 25-dekabrda 681-son Qarori²⁹ maktab direktorlari uchun menejerlik sertifikatini tizimini joriy etib, boshqaruv malakasi va pedagogik maqomning uyg‘unlashgan mexanizmini shakllantirdi. Qarorda menejerlik sertifikatiga ega maktab direktorlariga lavozim maoshiga har oylik 50 foizlik, direktor o‘rinbosarlariga esa 30 foizlik qo‘shimcha ustama belgilangan. Shuningdek, menejerlik o‘quv kursida tahsil olish davrida direktorlarning asosiy ish joyi bo‘yicha lavozimi hamda o‘rtacha ish haqi saqlab qolinishi nazarda tutilgan.

Shunday qilib, maktab direktori uchun moddiy asoslar to‘rt manbadan shakllanadi va yaxlit motivatsiya tizimini tashkil etadi:

Maktab direktorlarining mehnat motivatsiyasini oshirishning yaxlit tizimi (sxema)

I. Bazaviy ish haqi bloki → O‘RQ-901 va 3849-ro‘yxat asosida → pedagogik tarifli bazaviy ish haqi

II. Ijtimoiy kafolat bloki → VMQ-263 asosida → 56 kunlik to‘liq haqli uzaytirilgan yillik mehnat ta‘tili

III. Rag‘batlantirish (ustama) bloki → VMQ-681 qaror asosida → menejerlik sertifikatini uchun + 50% ustama

IV. Qo‘shimcha mehnat haqi bloki → 3271-son qaror asosida → haftasiga 10 soatgacha dars berish uchun soatbay qo‘shimcha haq

Yakuniy integratsiya

Ushbu to‘rt normativ-huquqiy asos o‘zaro bog‘liq holda: bazaviy ish haqi + ijtimoiy kafolat + ustama + qo‘shimcha haq → maktab rahbarining mehnat motivatsiyasini oshirishning yaxlit integratsiyalashgan tizimini tashkil etadi.

PF-5712-son Farmon: strategik asos va huquqiy uzviylik

Prezidentning 2019-yil 29-aprelda PF-5712-son Farmoni bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” maktab rahbar kadrlarining boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish hamda ularni zamonaviy ta‘lim menejmenti asosida tayyorlash va malakasini oshirish masalalari yo‘nalishlar tarkibida o‘z ifodasini topgan. Konsepsiyaning kadrlar siyosatiga oid qoidalari VMQ-681 (menejerlik sertifikatini) va 3849-ro‘yxat (pedagogik maqom) orqali amaliy mexanizmlarga aylandi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi PF-79-son Farmoni³⁰ da A. Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti tizimida maktab direktori lavozimiga

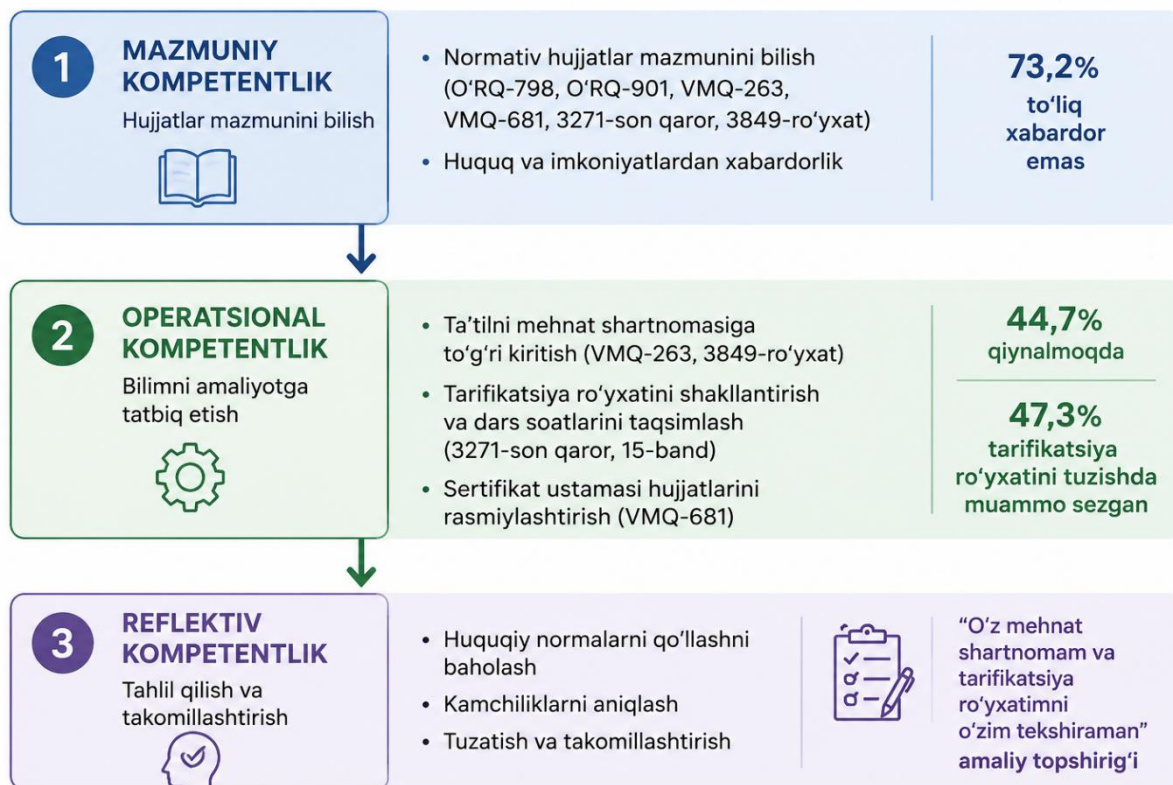
²⁹ O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 25-dekabrda “Davlat umumiy o‘rta ta‘lim muassasalari direktori lavozimiga nomzodlarni menejerlik o‘quv kurslarida o‘qitish va ularga menejerlik sertifikatini berish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida” gi 681-son Qarori.

³⁰ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi “Maktabgacha va maktab ta‘limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PF-79-son Farmoni.

nomzodlarni o‘qitish mexanizmi rasman belgilandi. Bu institutsional o‘zgarish institutit malaka oshirish kurslarining strategik yo‘nalishini belgilab berdi va menejerlik sertifikatini olishni ixtiyoriy emas, balki majburiy shartga aylantirdi.

Uch pog‘onali kompetentlik modeli: nazariy asos

Muallifning ilmiy ishi “Maktab direktorlarining qonunchilik normalarini boshqaruv faoliyatiga qo‘llash mexanizmini takomillashtirish” mavzusida amalga oshirilmoqda. Dissertatsiyada taklif etilgan uch pog‘onali kompetentlik modeli quyidagicha tarkiblanadi:

Huquqiy kompetentlikning 3 pog‘onali modeli

XULOSA

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, maktab rahbarlarining pedagogik maqomi beshta asosiy normativ hujjatning o‘zaro bog‘liq tizimi orqali huquqiy jihatdan to‘liq mustahkamlangan. Ushbu tizimni quyidagi xulosalar bilan ifodalash mumkin:

Birinchi xulosa. O‘RQ-901 va 3849-ro‘yxat maktab rahbarlarining rasmiy pedagogik maqom egasi ekanligini mustahkamladi. Bu holat faxriy unvonlar, kasbiy rivojlanish kafolatlari va ish haqi bazasini pedagogik tarifga ko‘chirish imkonini beradi. Amaliy ahamiyati: maktab direktori endi kadroviiy bo‘lim oldida huquqiy asosini qonun matniga tayanib himoya qila oladi.

Ikkinchi xulosa. O‘RQ-798 (501-modda), O‘RQ-901 (14-modda) va VMQ-263 birgalikda 56 kunlik uzaytirilgan ta‘til huquqining uch qatlamli normativ asosini vujudga

keltirdi. Endi rahbar kadrlar bo‘limi bilan nizoda uch hujjatga tayanib ta’til muddatini talab qila oladi.

Uchinchi xulosa. 3271-son Qarorning 15 va 23-bandlari maktab rahbarining haftada 10 soatgacha dars berish va buning uchun soatbay qo‘shimcha haq olish huquqini belgiladi. Bu norma 3849-ro‘yxat bilan birgalikda rahbarning “boshqaruvchi-o‘qituvchi” ikki o‘lchamli rolini to‘liq huquqiy asosga qo‘ydi. Amaliy ahamiyati: o‘quv jarayonida ishtirok etuvchi direktor endi ham boshqaruv, ham pedagogik funksiyasini qonuniy ravishda birlashtirib olib borishi mumkin.

To‘rtinchi xulosa. VMQ-681 menejerlik sertifikatini (+50% ustama) va pedagogik maqomni birlashtirib, rahbar uchun to‘rt manbali moddiy motivatsiya tizimini shakllantirdi. Bu tizim maktab direktorlarini menejerlik malakasini oshirishga va pedagogik faoliyatni rasmiy hujjatlashtirish jarayonini belgilangan tartibda amalga oshirishga rag‘batlantiradi.

Beshinchi xulosa (metodologik). Biroq huquqiy normaning mavjudligi o‘z-o‘zicha yetarli emas. Muallifning uch pog‘onali kompetentlik modeli ko‘rsatadiki, direktorning huquqiy samaradorligi faqat qonunni bilishida emas - uni boshqaruv faoliyatiga to‘g‘ri tatbiq eta olishida va o‘z amaliyotini reflektiv baholashida.

Shu ma’noda 3849-ro‘yxat maktab boshqaruvi sifatini oshirishning nafaqat huquqiy, balki pedagogik-tashkiliy va kasbiy rivojlanish omili sifatida ko‘rib chiqilishi zarur. Malaka oshirish kurslari tizimida uch pog‘onali kompetentlik modelini joriy etish orqali rahbarlar nafaqat qonunni biluvchi, balki uni amaliyotda qo‘llay oluvchi va o‘z faoliyatini reflektiv baholay oluvchi huquqiy kompetent mutaxassislar sifatida tayyorlanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Normativ-huquqiy hujjatlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi. O‘RQ-798-son, 2022-yil 28-oktabr.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637-son. 2020-yil 23-sentabr.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-901-son, 2024-yil 1-fevral.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 26-iyundagi “Pedagog xodimlar uchun yillik uzaytirilgan mehnat ta’tili davomiyligi me’yorlarini belgilash chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi 263-son Qarori.
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 25-dekabrda “Davlat umumiy o‘rta ta’lim muassasalari direktori lavozimiga nomzodlarni menejerlik o‘quv kurslarida o‘qitish va ularga menejerlik sertifikatini berish tartibi to‘g‘risidagi Nizomni tasdiqlash haqida” gi 681-son Qarori.
6. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi va Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2026-yil 5-iyundagi “Pedagogik faoliyat bilan bog‘liq lavozimlar ro‘yxatini tasdiqlash haqida” gi 37-mh-son va 37-q-q-son qo‘shma Qarori. 3849 - ro‘yxat.

7. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi, Moliya vazirligi va Sog‘liqni saqlash vazirligining 2020-yil 30-iyundagi “Umumta’lim muassasalarida sinflarni komplektlash hamda tarifikatsiya ro‘yxatlarini shakllantirish tartibi to‘g‘risidagi Nizomni tasdiqlash haqida”gi 3271-son qarori.

8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PF-5712-son Farmoni.

9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 26-maydagi “Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi hamda uning tizimidagi tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PF-79-son Farmoni.

10. OECD. TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners. Paris: OECD Publishing, 2019. <https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en>

11. Pont B., Nusche D., Moorman H. Improving School Leadership, Volume 1: Policy and Practice. Paris: OECD Publishing, 2008. <https://doi.org/10.1787/9789264044715-en>

12. Darling-Hammond L., Hyler M.E., Gardner M. Effective Teacher Professional Development. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute, 2017. <https://learningpolicyinstitute.org/product/effective-teacher-professional-development-brief>